

Свіденко А. О.,*здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Запорізького національного університету*

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

PENSION PROVIDISION FOR INTERNALLY DISPLACED PERSONS AS AN ADMINISTRATIVE LEGAL CATEGORY

Статтю присвячено визначенню поняття та сутності пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб на основі поглядів і позицій провідних науковців та нормативно-правових актів щодо цього питання. Мета статті – комплексний аналіз підходів до визначення понять «пенсійне забезпечення», «внутрішньо переміщена особа», «пенсійне забезпечення внутрішньо переміщених осіб», демонстрація спільних рис та окремих особливостей та формулювання такого визначення, яке б максимально відповідало семантичному значенню цього поняття та адаптації національного законодавства до європейських стандартів. Проаналізовано підходи до тлумачення поняття «внутрішньо переміщена особа» та встановлено, що у правовій науці існують три умови вектори погляду на це питання. Перша група науковців підтримують визначення, подане у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», друга наголошує на необхідності розширення переліку підстав внутрішнього переміщення, а третя, навпаки, виступає за суттєве звуження підстав внутрішнього переміщення у нормативно-правових актах. Запропоновано авторський підхід до визначення поняття внутрішньо переміщених осіб як громадян України чи іноземців, апатридів, які перебувають на території України на законних підставах та вимушені унаслідок впливу мимовільних факторів негативного характеру, що становлять загрозу для їх життя та здоров'я, переміститися у рамках міжнародно визнаного кордону держави до іншої адміністративно-територіальної одиниці у зв'язку з чим потребують додаткового сприяння та допомоги у реалізації прав та свобод. У межах статті також розглянуто наукові підходи до визначення поняття «пенсійне забезпечення». Встановлено, що даний термін може розумітися як у вузькому, так і широкому значенні, як економічна, так і соціальна категорія. З'ясовано дискусійний характер меж використання термінів «пенсійне забезпечення» та «пенсійне страхування». На основі самостійно сформульованих ознак доведено, що під пенсійним забезпеченням можна розуміти форму гарантування державою матеріального забезпечення певним соціально уразливим категоріям населення у зв'язку із настанням несприятливих соціальних обставин шляхом щомісячної грошової виплати конкретний розмір якої залежить від значення нормативно визначених факторів, однак не може бути нижчим за прожитковий мінімум. В останній частині дослідження здійснена спроба гармонійної конвергенції термінів «внутрішньо переміщена особа» та «пенсійне забезпечення» в єдину конструкцію. Висловлено авторську позицію щодо тлумачення пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб як складової соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб шляхом отримання щомісячної грошової пенсійної виплати через мережу ПАТ «Державний ощадний банк України» або у загальному порядку на банківський рахунок чи через відділення АТ «Укрпошта» у разі взяття на облік та виконання інших вимог, визначених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Ключові слова: *соціальний захист, пенсійний захист, пенсія, внутрішня міграція, внутрішньо переміщені особи, пенсійне забезпечення, внутрішня міграція, переміщення.*

The article is devoted to defining the concept and essence of pension provision for internally displaced persons based on the views and positions of leading scientists and normative legal acts on this issue. The purpose of the article is a comprehensive analysis of approaches to the definition of the concepts of "pension provision", "internally displaced person", "pension provision of internally displaced persons", demonstration of common features and individual features and the formulation of such a definition that would maximally correspond to the semantic meaning of this concept and the adaptation of the national legislation to European standards. Approaches to the interpretation of the concept of "internally displaced person" were analyzed and it was established that there are three conditional vectors of view on this issue in legal science. The first group of scientists supports the definition given in the Law of Ukraine "On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons", the second emphasizes the need to expand the list of grounds for internal displacement, and the third, on the contrary, advocates a significant narrowing of the grounds for internal displacement in normative legal acts. The author's approach to defining the concept of internally displaced persons as citizens of Ukraine

or foreigners, stateless persons who are in the territory of Ukraine on legal grounds and forced as a result of the influence of involuntary factors of a negative nature, which pose a threat to their life and health, to move within the framework of internationally recognized border of the state to another administrative-territorial unit, in connection with which they need additional support and assistance in the realization of rights and freedoms. The article also examines scientific approaches to defining the concept of "pension provision". It has been established that this term can be understood in both a narrow and a broad sense, both an economic and a social category. The controversial nature of the boundaries of the use of the terms "pension provision" and "pension insurance" has been clarified. On the basis of self-formulated features, it has been proven that pension provision can be understood as a form of state guarantee of material security to certain socially vulnerable categories of the population in connection with the onset of unfavorable social circumstances by means of a monthly cash payment, the specific amount of which depends on the value of normatively defined factors, but cannot be lower than the living wage. In the last part of the study, an attempt was made to harmoniously converge the terms "internally displaced person" and "pension provision" into a single construction. The author's position is expressed regarding the interpretation of the pension provision of internally displaced persons as a component of the social security of internally displaced persons by receiving a monthly cash pension payment through the PJSC "State Savings Bank of Ukraine" network or generally to a bank account or through a branch of JSC "Ukrposhta" in the case of taking accounting and fulfillment of other requirements specified by the Law of Ukraine "On Mandatory State Pension Insurance".

Key words: *social protection, pension protection, pension, internal migration, internally displaced persons, pension provision, internal migration, displacement.*

Вступ. Актуальність теми. Сучасний сплеск вимушеного переміщення осіб зумовлений активізацією військової агресії Російської Федерації, а також тимчасовою окупацією певних частин території України. За даними Міжнародної організації з міграції, станом на жовтень 2022 року кількість внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) становить 7,1 млн. осіб [1]. До прикладу, у 2019 році ця цифра складала 1,4 млн. осіб [1]. Відповідно до затвердженого Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України переліку, станом на 27.07.2022 до територій, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) належить 368 територіальних громад [2]. Очевидно, що мешканці цих територій є потенційними мігрантами, що, безумовно, підвищує гостроту питань соціального та пенсійного забезпечення ВП, їх адаптації і інтеграції до нового місця проживання, реінтеграції. Створення ефективного правового механізму реалізації внутрішньо переміщеними особами права на пенсійне забезпечення є нагальним обов'язком нашої держави. Національна стратегія у сфері прав людини у розділі «Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб» визначає стратегічною ціллю створення умов для рівноправного відновлення прав внутрішньо переміщених осіб з метою вирішення таких проблем як: відсутність довгострокових рішень для реалізації прав та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб та пере-

шкоди у реалізації права на соціальний захист [3]. Непослідовність та суперечливість застосування пенсійного законодавства щодо ВПО стали причинами виникнення ситуації правової невизначеності, у якій права на соціальних та пенсійний захист є практично незабезпеченими. Не в останню чергу це викликано відсутністю чіткого нормативного визначення поняття «пенсійне забезпечення внутрішньо переміщених осіб», що й зумовлює актуальність наукових розробок, спрямованих на його представлення. Важливе значення для роботи становить доробок учених, які зосереджувалися на аналізі правового (зокрема, адміністративно-правового) механізму забезпечення прав особи, наприклад, В. Авер'янова, О. Андрійко, О. Бандурки, В. Додіна, Р. Калюжного, Л. Киселя, Т. Коломоєць, В. Колпакова, А. Комзюка, А. Селіванова, Б. Стародубського, С. Стеценка, Г. Тимчика, М. Тищенко, Ю. Шемчушенка та ін. Окремі аспекти реалізації прав внутрішньо переміщених осіб досліджувались у роботах В. Андрєєва, І. Басової, К. Батигіна, О. Котляр, К. Крахмальової, Т. Кульчицького, М. Савчина, С. Синчук, М. Шумила, А. Юшко та ін.

Постановка завдань. Комплексний аналіз підходів до визначення понять «пенсійне забезпечення», «внутрішньо переміщена особа», «пенсійне забезпечення внутрішньо переміщених осіб», демонстрація спільних рис та окремих особливостей та формулювання такого визначення, яке б максимально відповідало семантичному значенню цього поняття

та адаптації національного законодавства до європейських стандартів. Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які складаються у сфері особливостей здійснення пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб. Предмет дослідження – питання визначення поняття «пенсійне забезпечення внутрішньо переміщених осіб». Методологічна основа дослідження представлена сукупністю філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема з метою здійснення об'єктивного, неупередженого та усестороннього дослідження використано діалектичний, структурний, функціональний методи, системний аналіз, узагальнення, методи дедукції та індукції.

Результати дослідження. І. Загальна характеристика підходів до визначення поняття «внутрішньо переміщена особа». Визначення поняття та окреслення меж правового статусу ВПО є питанням, що викликає жваву наукову дискусію незважаючи на наявність нормативно-правового визначення. Відсутність єдиного й однозначного сприйняття дефінітивної конструкції зумовлене її багатокомпонентним характером, посиленням екстраполяцією на сучасну військово-політичну ситуацію. Український термін «внутрішньо переміщена особа» відповідає англomовному «Internally displaced persons», визначення якому надають Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення. Відповідно до даного міжнародного документу, «ВПО є особи або групи осіб, які були змушені втекти або покинути свої домівки чи місця постійного проживання, зокрема внаслідок або для того, щоб уникнути наслідків збройних конфліктів, ситуація загального насильства, порушень право людини або природних чи антропогенних катастроф, і які не перетнули міжнародно-визнаний державний кордон» [4]. Варто зазначити, що Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення, виходячи зі властивої їм нормативної специфіки, не мають обов'язкової сили закону для країни, що стикнулася із проблемою внутрішньої міграції. Хоча й у національному визначенні, поданому у абз. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», відчувається вплив змісту Керівних принципів та позиції УВКБ ООН, на що

слухно вказує В. Михайловський [5, с. 154]. Враховуючи таку відповідність міжнародним стандартам, окрема група вчених-юристів у своїх наукових підтримує законодавче визначення ВПО (Т. Карабін, М. Смолярова, та ін.) Інші група вчених при здійсненні тлумачення терміну «ВПО» особливу увагу звертає на розширення переліку підстав, під впливом яких особа може бути змушена залишити місце свого постійного проживання, а отже й зазнати порушень основних прав і свобод. Наприклад, М. Логвинова до підстав вимушеного переселення відносить: ускладнення політичної, соціально-економічної, екологічної ситуації у певній адміністративно-територіальній одиниці, уникнення наслідків антропогенних лих, екологічних змін, проєктів соціально-економічного розвитку [6, с. 49]. На думку В. Михайловського, до причин внутрішньої міграції слід додати порушення норм міжнародного гуманітарного права та будь-які інші обставини, які можуть радикально змінити суспільний порядок [5, с. 155]. І. Басова, у свою чергу, замість мотиву «збройна агресія» пропонує використовувати мотив «обставини об'єктивного характеру, спричинені військовими діями». Окрім того, на думку вченої доцільним видається виокремлення анексії як окремої причини [7, с. 38]. Розвиваючи особисту позицію, Н. Ісаєва причинами внутрішнього переміщення зазначає сутички, погроми на ґрунті етнічних, расових, релігійних, гендерних, політичних чи будь-яких інших розбіжностей [8, с. 73]. Авторський колектив монографії «Механізм забезпечення прав ВПО: національний та міжнародний аспекти» вказують на подібність проблем та мотивів переміщення ВПО та біженців, хоча і відзначають значну різницю між цими правовими статусами [9, с. 13]. І, нарешті, третє група дослідників виступає за суттєве звуження підстав внутрішнього переміщення у нормативно-правових актах. Цікавою видається думка Е. Муні, яка зазначає, що «світова статистика внутрішнього переміщення загалом враховує лише ВПО, вигнаних через конфлікт і порушення прав людини. Більше того, нещодавнє дослідження рекомендувало визначити концепцію ВПО ще вужче, щоб обмежити її лише особами, витісненими насильством» [10, с. 5]. Досліджуючи

питання правового статусу ВПО, Т. Кульчицький робить висновок, що єдиним мотивом внутрішнього переміщення є забезпечення життя [11, с. 56]. Незважаючи на наявну дискусію щодо конкретного переліку підстав внутрішнього переміщення, очевидно, що їх спільними ознаками є: мимовільність (критична ситуація виникає без цілеспрямованої діяльності та вольових зусиль людини, а навпаки, усупереч ним) та доведення особи до уразливого стану і, як наслідок, створення загрози її життю та здоров'ю. Очевидним, що хоча і в Україні найпоширенішими підставами для внутрішнього переміщення є ведення бойових дій у місці постійного проживання чи тимчасова окупація, це не єдині мотиви, які можуть підштовхнути особу до переїзду в межах держави. Отже, питання створення ефективних механізмів забезпечення прав ВПО будуть актуальними і після завершення війни. Аналіз наявних у науковій літературі підходів до тлумачення терміну «ВПО» дозволяє сформулювати такі його ознаки: 1) можливість набуття правового статусу як громадянином України, так й іноземцем чи особою без громадянства, які перебувають не території України на законних підставах; 2) соціально-уразливе становище; 3) наявність мимовільних причин негативного характеру, що підштовхують до переміщення; 4) географічна обмеженість переміщення – виключно у рамках міжнародно визнаного кордону держави; 5) потреба у додатковому сприянні та допомозі у реалізації прав та свобод у новому місці проживання. Таким чином, внутрішньо переміщеними особами є громадяни України чи іноземці, апатриди, які перебувають на території України на законних підставах та вимушені унаслідок впливу мимовільних факторів негативного характеру, що становлять загрозу для їх життя та здоров'я, переміститися у рамках міжнародно визнаного кордону держави до іншої адміністративно-територіальної одиниці у зв'язку з чим потребують додаткового сприяння та допомоги у реалізації прав та свобод.

II. Аналіз дефінітивної конструкції «пенсійне забезпечення». Особливості та механізми здійснення пенсійного забезпечення є не тільки соціальним, а й політичним питанням, що особливо гостро постає у кризові часи. Як слушно зазначає А. Скоробагатько, поняття пенсії слід

сприймати масштабніше «ніж просто зароблена працею приватна власність громадянина, оскільки у такому випадку вона стає об'єктом цивільних правовідносин і перестає бути об'єктом пенсійних правовідносин» [12, с. 59]. Варто звернути увагу і на прагнення І. Загорулька продемонструвати подвійний характер пенсії, який виявляється у тому, що пенсію слід розуміти і як «грошову винагороду, яка забезпечує достойний рівень життя громадян пенсійного віку і є еквівалентною до попередніх заробітків, тобто до рівня доходів, які отримували громадянин протягом трудової діяльності», і як «грошову допомогу в розмірі прожиткового мінімуму за рахунок державного бюджету для непрацездатних громадян» [13, с. 250]. Тобто пенсія є своєрідною гарантією від держави особі в забезпеченні щомісячного гарантованого доходу на задоволення основних потреб, незалежно від економічної результативності та працездатності такої особи. Згідно із Академічним тлумачним словником, термін «забезпечення» розглядається у двох значеннях: «1) дія за значенням забезпечити, тобто постачати щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах; створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки; 2) матеріальні засоби до існування» [14]. Отже, забезпечення за своєю семантичною природою спрямоване як на надання особі конкретного блага, так і на захист конкретної особи через таку дію. У національній юридичній доктрині не склалося усталеного підходу до визначення дефінітивної конструкції «пенсійне забезпечення». Л. Шалієвська, формулюючи своє авторське визначення, пропонує вузьке та широке тлумачення терміну. Так, на думку вченої, у вузькому розумінні, пенсійне забезпечення – це процес отримання населенням пенсії, а у широкому – процес накопичення грошей (здійснення пенсійних внесків) для здійснення щомісячних грошових виплат (пенсій) у майбутньому протягом певного часу [15, с. 11]. Цікаво, що автор концентрує свою увагу на економічній сутності пенсійного забезпечення, підкреслюючи таким чином, його важливе матеріально-побутове значення. Більш детальне визначення терміну «пенсійне забезпечення» дає Ю. Гуцалова, яка вважає, що

пенсійним забезпеченням є «сукупність інститутів (організацій і правил) та механізмів їх взаємодії, що акумулюють кошти через оподаткування та страхування, амортизують наслідки прогнозованих соціальних ризиків у відповідності до визначених соціальних технологій та національних правил, які мінімізують наслідки зміни матеріального становища [16, с. 90]. Особливої уваги заслуговує намагання вченої розтлумачити термін через демонстрацію тісних горизонтальних та вертикальних зв'язків між елементами системи пенсійного забезпечення. На думку Т. Дідковської пенсійне забезпечення слід розуміти одночасно і як матеріальне забезпечення громадян пенсією, і як процес надання соціальних послуг [17, с. 256]. Проте не всі наукові дотримуються думки про доцільність використання терміну «пенсійне забезпечення». Наприклад, О. Мелешко пропонує застосовувати конструкцію «пенсійне забезпечення» лише при прямому бюджетному фінансуванні та при фінансуванні з позабюджетних фондів. У разі фінансування пенсійних виплат на підставі страхових методів автор пропонує вживати термін «пенсійне страхування» [18, с. 117]. Іншого вектору розвитку наукової думки дотримується Т. Кривошлик, яка розглядає загальнообов'язкове державне пенсійне страхування як один із рівнів пенсійного забезпечення [19, с. 77]. Варто зазначити, що дискусивність меж використання термінів «пенсійне забезпечення» та «пенсійне страхування» знайшла своє відображення й у назвах нормативно-правових актів. Так, на даний момент є чинними два Закони України, які визначають порядок та підстави призначення пенсії – «Про пенсійне забезпечення» та «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Набуття Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» чинності 01.01.2004 ознаменувало собою появу нового елемента системи пенсійного забезпечення – пенсійного страхування, яке базується на участі громадян у загальнообов'язковому пенсійному страхуванні шляхом сплати роботодавцями за працівників соціальних внесків. Враховуючи, що пенсійне забезпечення може здійснюватися у різних формах, звуження розуміння цього терміну виключно до пенсійного страхування є сумнівним з точ-

ки зору об'єктивності наукового дослідження. Виділені особливості терміну пенсійного забезпечення дозволяють сформулювати власне бачення його іманентних властивостей серед яких: 1) можливість здійснення у різних організаційно-правових формах та на різних рівнях; 2) здійснюється у разі виконання певних умов (досягнення пенсійного віку, набуття страхового/ загального/ пільгового/ спеціального стажу, потрапляння у складу життєву ситуацію, наприклад, втрата годувальника чи інвалідність); 3) надається виключно у грошовій формі; 4) державна гарантованість мінімального розміру пенсії; 5) чітко визначена періодичність отримання виплати; 6) постійність, тривалість; 7) конституційна гарантія держави щодо матеріального забезпечення населення; 8) розмір забезпечення залежить від нормативно визначених факторів (розмір заробітної плати, кількість років стажу, середня заробітна плата по країні за останні три роки на час звернення за призначенням пенсії). Таким чином, під пенсійним забезпеченням можна розуміти форму гарантування державою матеріального забезпечення певним соціально уразливим категоріям населення у зв'язку із настанням несприятливих соціальних обставин шляхом щомісячної грошової виплати конкретний розмір якої залежить від значення нормативно визначених факторів, однак не може бути нижчим за прожитковий мінімум.

III. Конвергенція термінів «пенсійне забезпечення» та «внутрішньо переміщена особа». Пенсійне забезпечення є складовою частиною соціального забезпечення ВПО, виходячи із подвійно уразливого становища таких осіб, оскільки така особа потребує підтримки і у зв'язку із тим, що була змушена залишити місце свого постійного проживання і через настання інших несприятливих соціальних обставин (старість, інвалідність, втрата годувальника). У зв'язку із цим порядок реалізації ВПО права на пенсійне забезпечення визначений не лише «базовими» нормативно-правовими актами – Законами України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про пенсійне забезпечення», а й Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Відповідно до ч. 1 ст. 7 зазначеного норма-

тивно-правового акту, «для взятої на облік ВПО реалізація права на пенсійне забезпечення здійснюється відповідно до законодавства України» [20]. Отже, робимо висновок, що пенсійне забезпечення ВПО залежить від конкретно визначеного фактору – постановки на облік. Факт взяття на облік, як і факт внутрішнього переміщення підтверджуються єдиним документом – довідкою про взяття на облік ВПО [21]. Чинне законодавство пропонує три способи отримання такої довідки: 1) шляхом звернення до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах; 2) через Єдиний державний вебпортал електронних послуг; 3) шляхом звернення до уповноваженої особи виконавчого органу сільської, селищної, міської ради або центру надання адміністративних послуг. Інформація про ВПО в обов'язковому порядку включається до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб [21]. У зв'язку із ескалацією військового конфлікту з Російською Федерацією після 24.02.2022, ВПО умовно розподіляються на дві групи: тих, хто перемістився до 24.02.2022, та тих, хто був змушений виїхати з місця постійного проживання після цієї дати. Відзначимо, що на першу категорію ВПО не розповсюджуються обмеження, встановлені Постановами Кабінету Міністрів України від 05.11.2014 №637 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» і від 30.08.1999 № 1596 «Про затвердження Порядку виплати пенсій та грошової допомоги через поточні рахунки в банках». Тобто такі особи не зобов'язані отримувати належні їм грошові кошти виключно через мережу ПАТ «Державний ощадний банк України», а отже й проходити ідентифікацію [22, 23]. Непроходження фізичної ідентифікації може стати причиною зупинення видаткових операцій самим банком до проходження ідентифікації. Зазначена умова встановлює додаткові обмеження у пенсійному забезпеченні ВПО, оскільки абсолютно не враховує вразливий стан пенсіонера, який змушений кожні три місяці звертатися до відділень ПАТ «Державний ощадний банк України», для продовження виплати належних йому коштів. Із ураху-

ванням викладеного вище, можна виокремити наступні ознаки пенсійного забезпечення ВПО: 1) складова соціального забезпечення ВПО; 2) порядок забезпечення встановлюється як «базовими» пенсійними нормативно-правовими актами, так і спеціальним законодавством; 3) особлива умова надання – взяття на облік як ВПО, що підтверджується відповідною довідкою; 4) специфічна підстава для припинення – непроходження фізичної ідентифікації; 5) наявність окремих порядків отримання виплат для ВПО, які були взяті на облік до 24.02.2022, та після зазначеної дати. Сукупність визначених властивостей дозволяє здійснити власне тлумачення терміну «пенсійне забезпечення внутрішньо переміщених осіб» під яким пропонується розуміти складову соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб шляхом отримання щомісячної грошової пенсійної виплати через мережу ПАТ «Державний ощадний банк України» або у загальному порядку на банківський рахунок чи через відділення АТ «Укрпошта» у разі взяття на облік та виконання інших вимог, визначених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Висновки. Дослідження присвячено визначенню поняття та сутності пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб на основі поглядів і позицій провідних науковців та нормативно-правових актів щодо цього питання. Проаналізовано підходи до тлумачення поняття «внутрішньо переміщена особа» та встановлено, що у правовій науці існують три умови вектори погляду на це питання. Перша група науковців підтримують визначення, подане у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», друга наголошує на необхідності розширення переліку підстав внутрішнього переміщення, а третя, навпаки, виступає за суттєве звуження підстав внутрішнього переміщення у нормативно-правових актах. Запропоновано авторський підхід до визначення поняття внутрішньо переміщених осіб як громадян України чи іноземців, апатридів, які перебувають на території України на законних підставах та вимушені унаслідок впливу мимовільних факторів негативного характеру, що становлять загрозу для їх життя та здоров'я, переміститися

у рамках міжнародно визнаного кордону держави до іншої адміністративно-територіальної одиниці у зв'язку з чим потребують додаткового сприяння та допомоги у реалізації прав та свобод. У межах статті також розглянуто наукові підходи до визначення поняття «пенсійне забезпечення». Встановлено, що даний термін можна розуміти як у вузькому, так і широкому значенні, як економічна, так і соціальна категорія. З'ясовано дискусійний характер меж використання термінів «пенсійне забезпечення» та «пенсійне страхування». На основі самостійно сформульованих ознак доведено, що під пенсійним забезпеченням можна розуміти форму гарантування державою матеріального забезпечення певним соціально уразливим категоріям населення у зв'язку із настанням несприятливих соціальних обставин шляхом щомісячної грошової виплати конкретний розмір якої зале-

жить від значення нормативно визначених факторів, однак не може бути нижчим за прожитковий мінімум. В останній частині дослідження здійснена спроба гармонійної конвергенції термінів «внутрішньо переміщена особа» та «пенсійне забезпечення» в єдину конструкцію. Висловлено авторську позицію щодо тлумачення пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб як складової соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб шляхом отримання щомісячної грошової пенсійної виплати через мережу ПАТ «Державний ощадний банк України» або у загальному порядку на банківський рахунок чи через відділення АТ «Укрпошта» у разі взяття на облік та виконання інших вимог, визначених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Data and resources. The International Organization for Migration : офіційний вебсайт. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int> (дата звернення: 01.12.2024).
2. Про затвердження Переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) станом на 23 липня 2022 року : наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 25.04.2022 № 75. Верховна Рада України. Законодавство : офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2024).
3. Національна стратегія у сфері прав людини : Указ Президента України від 24.03.2021 №119/2021. Верховна Рада України. Законодавство : офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2024).
4. Guiding Principles on Internal Displacement. UNHCR : офіційний вебсайт. URL: <https://www.unhcr.org> (дата звернення: 01.12.2024).
5. Михайловський В.І. Внутрішньо переміщені особи – особливості національного та міжнародно-правового забезпечення. *Науковий вісник публічного і приватного права*. 2016. Вип. 4. С. 151–155.
6. Логвинова М.О. Внутрішньо переміщені особи як категорія вимушених мігрантів : поняття та ознаки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. Вип. 11. С. 44–50.
7. Басова І. С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Одеса, 2019. 198 с.
8. Ісаєва Н. С. Теоретико-правова характеристика визначення поняття «внутрішньо переміщені особи». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. №4. С. 70–75.
9. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти / за заг. ред. : д-ра юрид. наук, проф. О.Я. Рогача; д-ра юрид. наук, проф. М.В. Савчина; к.ю.н., доц. М.В. Менджул. Ужгород : РІК-У, 2017. 348 с.
10. Mooney E. The Concept of Internal Displacement and the Case for Internally Displaced Persons as a Category of Concern. *Refugee Survey Quarterly*. 2005. №24 (3). 12 p.
11. Кульчицький Т. Р. Поняття та ознаки внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Адміністративне право і процес*. № 1 (19). С. 51–57.
12. Скоробагатько А.В. Поняття пенсії у праві соціального забезпечення. *Правова держава*. 2019. №4. С. 57–63.
13. Загоруйко І. Б. Поняття пенсійного забезпечення: поняття, принципи та функції. *Науковий вісник Укр. ДЛТУ*. 2006. Вип. 15.3. С. 248-256.
14. Забезпечення. Академічний тлумачний словник : офіційний вебсайт. URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення: 01.12.2024).
15. Шалієвська Л. І. Пенсійне забезпечення в системі економічної безпеки держави : монографія. Львів : «Растр-7», 2020. 196 с.

16. Гуцалова Ю. Є. Фінансово-економічна сутність пенсійного забезпечення в Україні. *Економічний вісник*. 2015. № 2. С. 86–93.
17. Дідковська Т. О. Поняття та сутність пенсійного забезпечення в Україні: сучасні реалії та перспективи розвитку. *Форум права*. 2012. № 1. С. 253–257.
18. Мелешко, О.В., 2008. Історіографія виникнення сучасної системи пенсійного забезпечення як виду соціального захисту населення. *Вісник СНАУ. Серія: Економіка та менеджмент*. Вип. 12. С. 115-120.
19. Кривошлик Т. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування у системі пенсійного забезпечення України. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 1. Частина 2. С. 75–82.
20. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. Верховна Рада України. Законодавство : офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2024).
21. Про облік внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 №509. Верховна Рада України. Законодавство : офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2024).
22. Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2014 №637. Верховна Рада України. Законодавство : офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2024).
23. Про затвердження Порядку виплати пенсій та грошової допомоги через поточні рахунки в банках : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.1999 № 1596. Верховна Рада України. Законодавство : офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2024).